

МЛАДИ ДИГИТАЛНИ ЛИДЕРИ

Наръчник за родители и
настойници 2019

This work is licensed under the CC-BY 4.0 International license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

Institute for Strategic Dialogue (ISD) is a company limited by guarantee, registered office address PO Box 75769, London, SW1P 9ER. ISD is registered in England with company registration number 06581421 and registered charity number 1141069. All Rights Reserved.

Съдържание

За проекта „Млади дигитални лидери“	1
Защо проектът «Млади дигитални лидери» е важен?	2
Как проектът «Млади дигитални лидери» може да допринесе за положителни промени?	3
Как Вие може да помогнете?	4
Речник на основните термини	6

ЗА ПРОЕКТА „МЛАДИ ДИГИТАЛНИ ЛИДЕРИ“

„Млади дигитални лидери“ е Европейска програма, която има за цел да овласти младите хора на възраст 12-15 години чрез дигитално гражданско образование, насърчаващо критично мислене и медийна грамотност, така че те да могат да станат бъдещите дигитални лидери. Проектът, който [„Институт за стратегически диалог“](#) разработи с подкрепата на фондация [„Google.org“](#), е създаден с цел да даде на младежите уменията, които са им необходими, за да бъдат влиятелни и ефективни онлайн граждани на 21 век, както и за да се проучат нови начини за преподаване на дигитално гражданско образование в образователните системи на Европа.

Програмата се реализира в партньорство с местни неправителствени образователни организации и представлява пилотен модел на уникално партньорство между ученици, учители, родители и представители на местни граждански организации в Европа. В България местен партньор на проекта „Млади дигитални лидери“ е сдружение „Младежки и граждански инициативи в Розовата долина“

Чрез поредица от неформални упражнения, насърчаващи критичното мислене, и примери от реалността проектът „Млади дигитални лидери“ цели да обучи младите хора да бъдат критични потребители на онлайн информацията, да бъдат ефективни онлайн комуникатори с уважителен тон и защитници на своите и на чуждите права и отговорности.

Базирайки се на [успеха на програмата](#) през 2019г., проектът „Млади дигитални лидери“ цели да допринесе за положителни промени в поведението на учениците, овластявайки ги със знания, умения и компетенции как да играят положителни роли в своите онлайн общности.

Учебната програма покрива всички най-актуални теми по дигитално гражданско образование и е специално разработена, за да отговаря на нуждите на младежите и на местния информационен контекст.

Темите включват сесии за фалшивите новини, ехо стаи, филтърни балони, стереотипи и предразсъдъци в медийното пространство, език на омразата, как ефективно да комуникираме пред различна публика и насърчаване на положителни онлайн кампании.

Петте обучителни сесии ще бъдат въведение към последната, в която учениците ще трябва да разработят дигитална кампания в отговор на значим социален казус, като така бъдат обучени за млади дигитални лидери.

ЗАЩО ПРОЕКТЪТ „МЛАДИ ДИГИТАЛНИ ЛИДЕРИ“ Е ВАЖЕН? 🤔

Средностатистично за Европа, [74% от младежите на 12-15г. имат достъп до интернет вкъщи. В България, според проучване от 2016г., 87,2%](#) от младежите на 16-24г. използват интернет ежедневно или поне веднъж седмично. Тези млади хора използват мрежата предимно за да търсят информация, за социалните мрежи, да гледат видеоклипове или да общуват онлайн с приятели.

Това младо дигитално поколение е изключително добре запознато с технологиите, но често не знае как да реагира на основни предизвикателства, пред които е изправено онлайн. Почти една трета от децата на възраст 11-17г. споделят, че са виждали или чували онлайн прояви на език на омраза, но много от тях изпитват затруднения в това как да реагират на такова съдържание. Въпреки високото ниво на технически познания на младежите им липсват солидни знания за ефекта от мрежата и как в действителност работи тя. Така например не осъзнават как голяма част от съдържанието в мрежата цели да подведе или дезинформира потребителите. Това ги поставя в ситуация на неподготвеност по различни социални теми и въпроси, които се дискутират в мрежата като социалната поляризация, език на омразата и фалшиви новини. Това ги прави изключително уязвими и податливи на манипулация.

Ние вярваме, че българското общество като цяло ще има огромна полза от разясняването на тези негативни влияния. Например крайни политически виждания и теории за конспирации, преувеличени от разпространяването на фалшиви новини заплашват демократичните процеси в европейските страни. Засилващите се разделения в Европа са допълнително подсилвани от крайни прояви на език на омразата в коментари в социалните мрежи, поставяйки много граждани в ситуация на несигурност. Всички тези онлайн манипулации представляват комплексна мрежа от взаимодействия, които трябва да бъдат стопирани в самото начало- чрез обучение и овластяване на младите хора. Въпреки че родителите и настойниците са най-подходящите хора, които да образуват и предпазят децата си от тези негативни влияния и да ги възпитат като отговорни граждани, често това е доста трудно, тъй като родителите/настойниците невинаги виждат какво правят децата им онлайн.

Дигиталното гражданско образование е малко или изобщо незасегнато в училище и учителите също не са подготвени как да поднесат това съдържание с модерни и неформални методи на образование.

Ето защо считаме, че е изключително важно да обучим както учителите, така и родителите и настойниците на младежите, така че те да допринесат за запълване на празнината от липса на дигитално гражданско образование и медийна грамотност, като станат част от този всеобхватен процес на дигитално гражданско образование.

КАК МОЖЕ ПРОЕКТЪТ „МЛАДИ ДИГИТАЛНИ ЛИДЕРИ“ ДА ДОПРИНЕСЕ ЗА ПОЛОЖИТЕЛНИ ПРОМЕНИ?

За да овластим младежите и да ги подготвим за дигитални лидери, сме разработили обучителна програма с пет основни сесии. Те могат да се проведат в един пълен работен ден или разделени в два полудена. Сесиите съдържат забавни и ангажиращи упражнения, които ще позволят сплотяване на учениците по интерактивен начин, като едновременно ги информират и дават знания и умения как да реагират на потенциално негативно и вредно онлайн съдържание според индивидуалното им онлайн потребление.

Експерти-фасилитатори от сдружението „Младежки и граждански инициативи в Розовата долина“ и местни учители бяха подбрани на база техния опит с ученици и предходни проекти по темата. Тези фасилитатори преминаха обучение към „Института за стратегически диалог“ за това как най-добре да поднесат сесиите, така че да се постигнат очакваните резултати от ученето сред обхванатите младежи.

СЕСИЯ	ЦЕЛ НА СЕСИЯТА
1: Критични потребители	Учениците да може да идентифицират и реагират положително на фалшиви новини, ехо стаи и филтърни балони.
2: Устойчиви граждани	Учениците да може да разбират какво представляват стереотипите и предразсъдъците в медийното пространство и как положително може да влияят за премахване на тези стереотипи.
3: Ефективни комуникатори	Учениците да може ефективно да комуникират онлайн с различна аудитория и да осъзнават въздействието на езика и тона на коментарите.
4: Правни експерти	Учениците да знаят и разбират правата си като онлайн граждани.
5: Дигитални лидери	Учениците да разберат как може положително да упражнят правото си на свобода на словото и да го използват за положителни онлайн кампании.

КАК ВИЕ МОЖЕ ДА ПОМОГНЕТЕd?

Като основни възпитатели на своите деца родителите и настойниците са в най-добра позиция да въздействат на децата си. Въвличането на родителите и настойниците в процеса по дигитално гражданско образование е от изключителна важност, за да се осигури устойчивост на положителната промяна в поведението и нагласите на децата както офлайн, така и онлайн, така че следващото поколение млади възрастни да прокара пътя на по-безопасна и по-отговорна употреба на интернет мрежата.

Родителите и настойниците може да смятат, че децата им са по-добри с технологиите, но младите хора се нуждаят от подкрепа и окуражаване, що се отнася до управлението на техния живот в онлайн пространството.

Ние осъзнаваме, че намирането на баланс между предпазването на децата Ви и запазване правото им на личен живот е предизвикателство, но вярваме, че с Ваша помощ те може да имат по-безопасно поведение онлайн.

Вашата подкрепа на тази образователна програма извън занятията в клас е от изключителна важност. Надяваме се тази сесия да е полезна за Вас и да ви насърчи да водите разговори по темата с децата си. Моля вижте по-долу предложения и съвети как да започнете тези разговори.

1. **Насърчавайте ги да бъдат критични потребители** — 5 съвета

- ① ***Предложете им заедно да проучите сайтове и приложения. Говорете за различните решения, които се налага да взимате, когато сте в мрежата, и им обяснете защо е така.***
- ② ***Говорете открито с децата си за фалшивите новини, за ехо стаите и филтърните балони. Може да използвате приложения речник с обяснения на термините. Обсъдете примери, които сте виждали заедно в мрежата.***
- ③ ***Уверете се, че децата Ви знаят и разпознават източника, от който черпят информация. Насърчавайте ги да ползват сайтове с надеждна информация.***
- ④ ***Попитайте децата си как се предпазват в мрежата . Помолете ги да споделят с Вас какво знаят за безопасния интернет и откъде са го научили.***
- ⑤ ***Насърчавайте децата си винаги да споделят с Вас за проблеми- било те офлайн или онлайн такива.***

2. **Насърчавайте ги да бъдат ефективни онлайн комуникатори —** 5 съвета

- ① *Покажете им различните начини, по които може да се използва интернет (за проучвания, гледане на новини, общуване с приятели) и как тонът се различава според различните аудитории и платформи, в които се намират.*
- ② *Покажете им как може да общуват положително онлайн, като например им покажете блогове или видеа, създадени за определена кауза.*
- ③ *Насърчете децата си да бъдат уважителни и отговорни, когато общуват с други в мрежата, и да внимават как това, което споделят, може да се отрази на самите тях.*
- ④ *Насърчете ги да бъдат внимателни както към своите емоции, така и към чувствата на другите, когато общуват – това е важно за ефективната комуникация както в мрежата, така и офлайн.*
- ⑤ *Научете децата си да мислят критично, преди да постват или споделят информация. Младежите трябва да се научат да поемат дъх и да обмислят, преди да реагират.*

3. **Насърчете ги да бъдат онлайн защитници на** **своите и на чуждите права в мрежата —** 5 съвета

- ① *Насърчете ги да следят за зачитане на собствените им права и тези на приятелите им онлайн. Ако е необходимо, им оказвайте подкрепа. Покажете им какви възможности има за реакция, и ги подкрепяйте.*
- ② *Окуражавайте ги да използват интернет мрежата, за да дадат гласност на своите идеи, като например споделят пост по тема, която ги вълнува, или да започнат онлайн кампания срещу фалшивите новини и езика на омразата. Това може да им даде увереността, че могат да бъдат дигитални лидери, и да ги насърчи да споделят в мрежата знанията, които са научили, с връстниците си.*
- ③ *Обсъдете важността на споделянето, когато децата Ви попаднат в мрежата на неподходящи разговори, съобщения, картини и поведение в мрежата.*
- ④ *Покажете ми как трябва да пазят личната си информация, да докладват за неуместни коментари или да блокират потребители, ако не са сигурни как да го направят.*
- ⑤ *Изградете доверие с децата си, така че те да може да Ви споделят, ако попаднат на неподходящо съдържание или имат някакъв онлайн или офлайн проблем.*

РЕЧНИК НА ОСНОВНИТЕ ТЕРМИНИ

Фалшивите новини – или фалшивото съдържание, представляват статии или постове, които изглеждат като истински, но представляват целенасочена дезинформираност с цел да привлекат зрителски интерес, да въздействат или подвеждат хората.

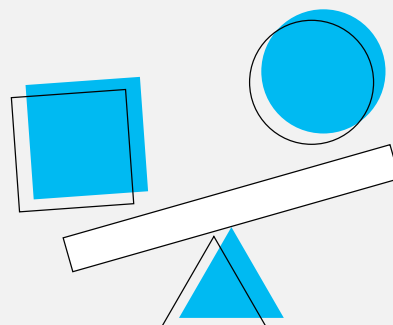
Тези, които създават фалшиви новини, може да са мотивирани от финансови подбуди (приходи от реклами около сензационни новини), от политически цели (желание да внушат мнения за или срещу определена група, партия или кандидат) или от лични мотиви (желание да разпространяват лошотия).

Статиите с фалшиви новини изглеждат като истински, често с облика на основни новинарски източници. Те може да се появят като постове в социалните мрежи, но най-често са като уебстраници, споделяни из социалните мрежи. Те се споделят в различни форми или от различни акаунти, което прави по-трудно различаването на истинските истории от фалшивите.

Пристрастните статии и постове – представляват статии или постове, в които писателят показва пристрастност към определена позиция, вместо да е честен и балансиран в представянето на информация. Този стил на писане се използва, за да се повлияе на хората да приемат определена гледна точка.

Пристрастното писане не е новост, но днес повече от всякога е необходимо хората да може да правят разлика между факти и мнения. Смесването на факти и мнения в медийното пространство може да има огромни негативни последици.

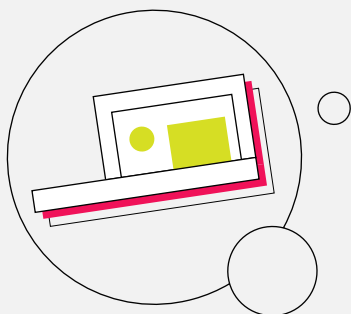
Пристрастното съдържание може да ограничи разбирането на хората по важни въпроси особено когато липсват представени противоположни гледни точки, което прави по-трудно разрешаването на проблеми в обществото.

Ехо стаите – са социални пространства, в които идеи, мнения и вярвания се подсилват чрез повторение в затворена група. В ехо стаите не може да се чуят различни мнения-те остават неизказани или премахнати.

Повечето хора са се сблъскали с ехо стаите, които може да са навсякъде-от дискусиите по новинарските сайтове до дискусиите между връстници в социалните мрежи.

Ехо стаите са удобни, защото е по-лесно да се съгласяваш с хората в дискусиата, отколкото да спориш с тях. Но те могат да бъдат и опасни, тъй като може да водят до засилване на социалното разделение или на политическата поларизация, като намаляват възможността да общувате с хора, които не са съгласни с Вас, или с хора от различни общности и среди. Ехо стаите може да намалят разбирането на хората за чуждото мнение или проявяването на търпимост и разбиране към онези, които имат различни мнения, възгледи и вярвания.

Филтърни балони – са резултат от персонализираното ни търсене в мрежата и от подбора на източници на новини и информация. Те може да са полезни, насочвайки Ви към съдържанието, което търсите, но може и да са вредни, като Ви ограничават достъпа до информация, която се различава от основната Ви гледна точка. Това води до изолиране на потребителите в политически, социални и идеологически балони – феномен, подобен на ехо стаите. Те могат да настроят хората към екстремни решения и позиции и да намалят толерантността и разбирането им към всички, които мислят различно от тях.

Стереотипизиране – е налице, когато хората използват генерализиращи и обобщаващи характеристики, за да опишат определена група от обществото. Стереотипите са генерализирана форма за вярванията ни за определени групи, тъй като хората смятат, че характеристиките на даден човек са верни за всички останали хора, които споделят сходни идентифициращи характеристики като раса, религия, пол, социален статус или сексуална ориентация.

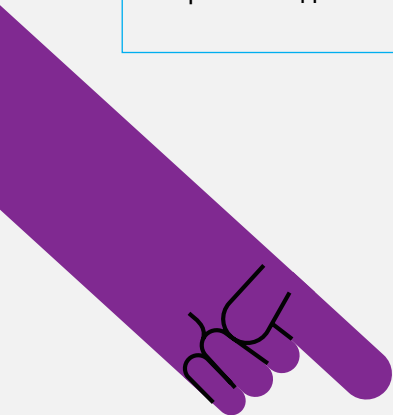
Когато стереотипизираме хората, ние ограничаваме тяхната индивидуалност и техните качества до определен списък с характеристики, които ги правят по-лесни за вписване в дадена категория. Това води до негативни последици като погрешни схващания и разбирания за стереотипизираните хора или групи, както и нежеланието на хората да се идентифицират с тях или пък да търсят сходни черти поради едностранно представения им образ.

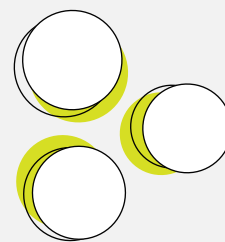
Предразсъдъци – Една от най-пагубните последици от използването на стереотипи е, че те може да доведат до формирането на предразсъдъци към определени хора или групи. Предразсъдъците представляват необосновано, предубедено отношение към определен човек или група, основаващо се на стереотипи, а не на факти и опит. Когато изказваме предразсъдъци към другите хора, които считаме, че принадлежат към определени групи, ние развиваме „ние и те“ начин на мислене.

Предразсъдъците може да са основани на различни признаци – раса, религия, етническа група, социален статус, пол или сексуална ориентация. Нашите предразсъдъци може да бъдат подсилени, когато ние се възприемаме като част от положително възприеманата „вътрешна група“, изградена от хора, които споделят сходни характеристики и вярвания. Предразсъдъците се използват и манипулират от медиите, политиците, екстремистите и дори от нашите приятели и семейство за постигането на различни политически или социални цели.

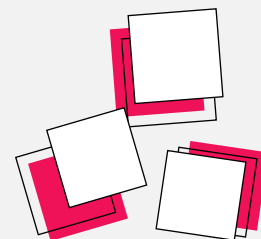
Манипулирането на хората в обществото има отрицателно въздействие върху обединението на общността и води до поляризация и разделение в обществото.

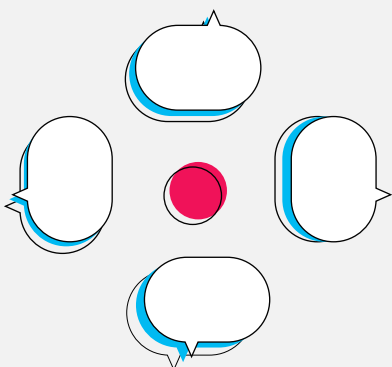
Начин на мислене „Ние и те“ – разделя света на отрицателно представена стереотипизирана външна група(те) и позитивно представена вътрешна група(ние). Разделенията може да са по различни признаци-раса, религия, пол, социален статус, националност и политически убеждения. Различията, често се засилват с употребата на стереотипи и стандартизирането на всички представители на външната група.

Тази тактика често се използва, за да се поляризират хората онлайн и в реалността, разделяйки ги в два противоположни полюса, изкуствено създадени от автора на съдържанието. Външната група често е обвинявана за проблемите на вътрешната група и това се използва за засилване убежденията на вътрешната група.

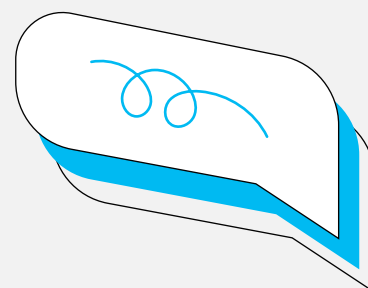
Разделението на „ние и те“ е съществувало през целия живот на човечеството. Среща се в спорта, политиката и дори в родния ни град. Когато се използва за негативно влияние, то се превръща в силно оръжие, което може да доведе до разделение в обществото и насаждане на омраза към дадена група.

Изкупителна жертва – е практика, при която се нарочва един човек или група от обществото, към които се насочва негативно отношение и биват обвинявани за социални и политически проблеми.

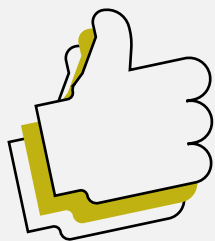
Нарочването на изкупителна жертва насърчава нетолерантността. Нарочването на определена група за изкупителна жертва и обвиняването и, че е причина за социални проблеми, представлява манипулация, която води до поляризация и омраза в обществото. Пример за това е отношението на нацистите към еврейския народ или обвиняването на етническите малцинства, че са причина за социални и икономически проблеми в обществото.

Ефективната комуникация – онлайн се осъществява, когато съобщението от даден човек се предава, получава и разбира успешно от целевата аудитория. За да може ефективно да предаде съобщението си, даден човек трябва да може добре да изкаже своята гледна точка, вземайки предвид различната публика, която ще получи съобщението, като съобрази тона и езика, който използва, и се стреми да създаде положителни и конструктивни нагласи, демонстрирайки същевременно и готовност да изслуша/разгледа отговори на своето съобщение.

Широкото разпространение на технологиите предоставя богат набор от възможности за комуникация, които намаляват контакта лице в лице. Въпреки че напредналите технологии имат много предимства, те допринасят за дистанциране на хората от последиците на това, което казват/споделят в мрежата, и така крият риска от възможността да се обиждат и уронват престижа на хора, за които се правят неуместни коментари.

Част от ефективната комуникация се състои именно в пренасяне нормите на поведение и отношение към другите, които спазваме при общуването офлайн, и в дигиталния свят.

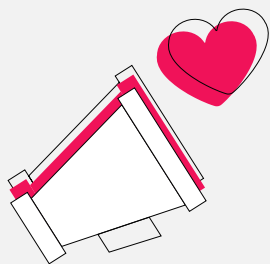
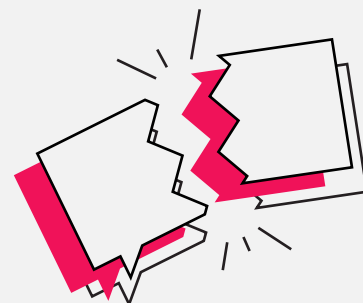
Онлайн съгласие – Дигиталният свят позволява на всеки да споделя информация за себе си и за другите в мрежата. Младите хора по целия свят се възползват от тази възможност и споделят снимки, видеа и друго мултимедийно съдържание чрез профилите си в социалните мрежи и в различни страници, които поддържат. Но често те правят това, без да осъзнават напълно правото си на защита на личните данни и информация, както и правата си за даване и получаване на съгласие за споделяне на информация и различно съдържание.

Младите хора трябва да бъдат обучени как да правят това, съобразявайки се с насоките на различните социални медии и дигитални приложения, които използват. Това означава, че трябва да имат съгласието на всички в дадена снимка или видео, преди да го споделят в мрежата. Също така младите хора трябва да бъдат овластени да следят и контролират как другите споделят информация или съдържание, което включва и тях. Това включва както даване на разрешение на другите да съхраняват и споделят своя информация и възможност да оттеглят разрешението си в даден момент, така и да може да докладват за съдържание, което е споделено или използвано без тяхно съгласие.

Език на омраза – представлява реч, изпълнена с атаки, омаловажаване, сплашване, уронване достойнството или предизвикване на агресия и насилие спрямо даден човек или група въз основа на физическото им състояние, външен вид, полова идентичност, раса, религия или вярвания, националност, възраст, социален статус или сексуална ориентация. Онлайн езикът на омразата става все по-голям проблем и рано или късно мнозинството от хората се сблъскват с него.

Много страни имат закони, забраняващи различни прояви на език на омраза. За да може да отговорим на езика на омразата по информиран, отговорен и ефективен начин, е изключително важно младите хора да може правилно да идентифицират езика на омразата, когато се натъкнат на такава проява. С други думи, важно е младите хора да може да разграничават свободата на словото от езика на омразата.

Злонамереното онлайн съдържание може да доведе до разделения в общностите и да тласка отделните индивиди към дискриминация, омраза и насилие. Насърчаването на младите хора да не използват език на омраза, намаляването на зрителския интерес към такива прояви и промотирането на позитивни алтернативи може да изиграят важна роля в прекъсване порочния цикъл на омразата.

Свободата на словото – представлява възможността и правото да изразите и споделите Вашите мнения и идеи без страх от отмъщение или цензура. Свободата на словото е изключително важно право, тъй като ни позволява да споделяме идеи, да обсъждаме социални, политически и културни въпроси открито. Свободата на словото е призната като основно човешко право съгласно чл. 19 от Всеобщата декларация за правата на човека и от международното право в защита на човешките права с Международната конвенция за гражданските и политическите права. Свободата на словото е гарантирана и от чл.39. от Българската Конституция, гласящ:

Чл. 1) .39) Всеки има право да изразява мнение и да го разпространява чрез слово - писмено или устно, чрез звук, изображение или по друг начин.
(2) Това право не може да се използва за накърняване на правата и доброто име на другото и за призоваване към насилствена промяна на конституционно установения ред, към извършване на престъпления, към разпалване на вражда или към насилие над личността.

